

ROMA ŞEHİR İNŞİRLARI

CaĊe (strata)

Fora

Cryptoportico

DERS NOTLARI VE GÖRSELLER SADECE EĞİTİM
AMAÇLI KULLANILMIŞTIR

CADDELER

Caddeler

- Bütün şehir merkezleri cadde ağı üzerine inşa edilmiştir.
- Bütün caddeler düzenli ızgara oluşturur.
- Caddelerin kalitesi değişir.
- Zengin ve büyük şehirlerdeki caddeler taş ile döşenmiştir.
- En erken taş döşeli cadde MÖ.238'e kadar geri gider.
- Daha sonra yayaların rahat yürümeleri için taş döşeli yollar (*crepidines*) inşa edilmiştir. (amaç çöp ve kirden kurtulmak).
- Atlama taşları (yüksek yaya geçidi 😊) ise bir kaldırımdan diğerine, karşıdan karşıya geçerken yayalara kolaylık sağlar.
- Atlama taşları arasındaki mesafe ise tekerlekli araçların geçmesine imkan tanır.
- Bir çok Roma caddesinde tekerleklerin oluşturduğu izler mevcuttur.

Caddeler

- Fakir ve Küçük şehirlerde Caddeler;**
- Daha zayıf ve küçük yerleşimlerde ise caddeler daha kalitesizdir.
- Bu kentlerde atlama taşları ve kaldırımlar yoktur.
- caddeler yassı yuvarlak taşlarla veya çakıllı toprakla yapılmıştır.
- Caddelerin genişliği de şehirden şehre değişir.
- Geniş caddeler üzerine tekerlek izleri bazen birbirini keser.
- Daha dar caddelerde ise sadece yaya geçilebilir. (yükü hayvan bile geçemez).

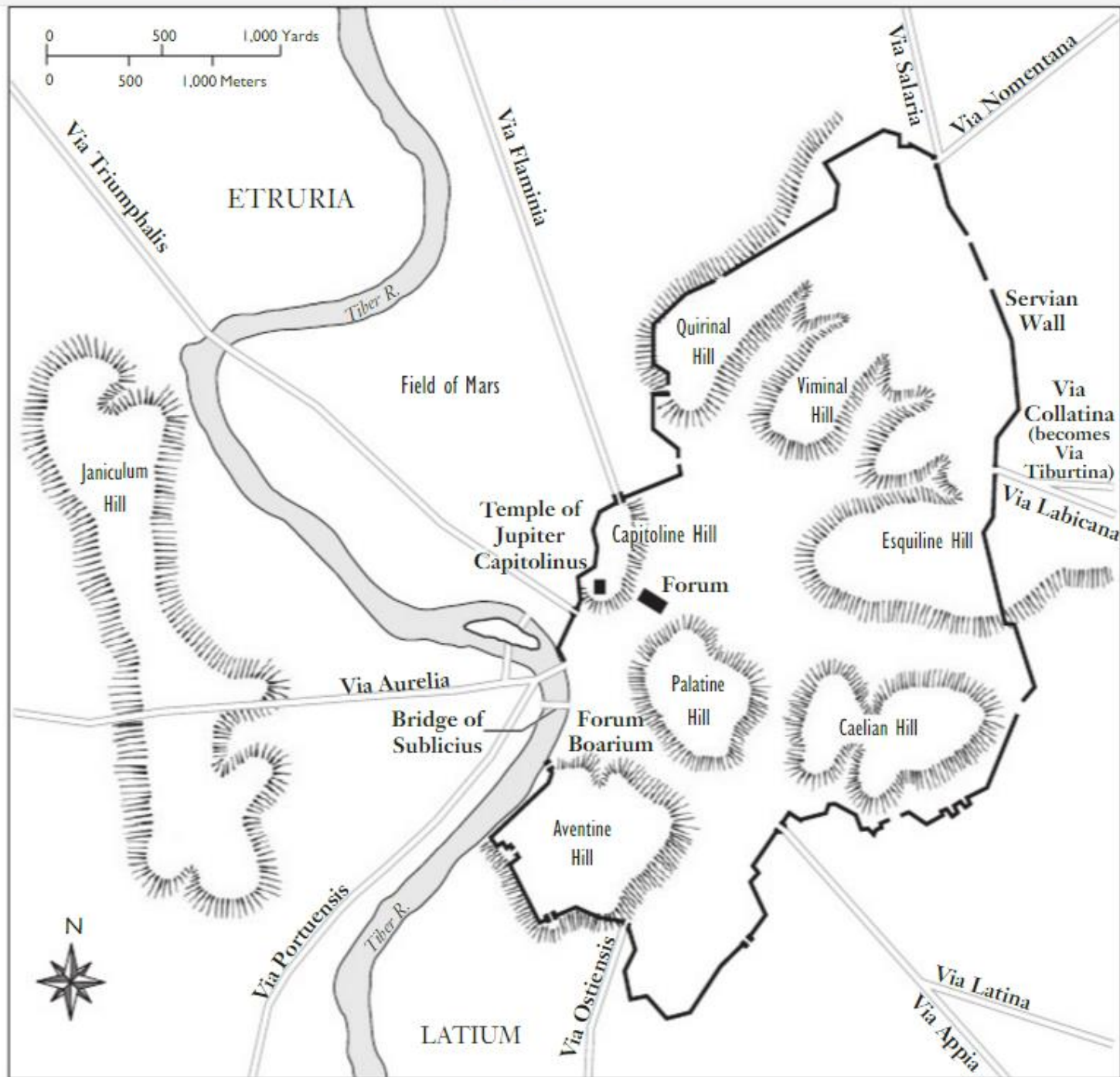

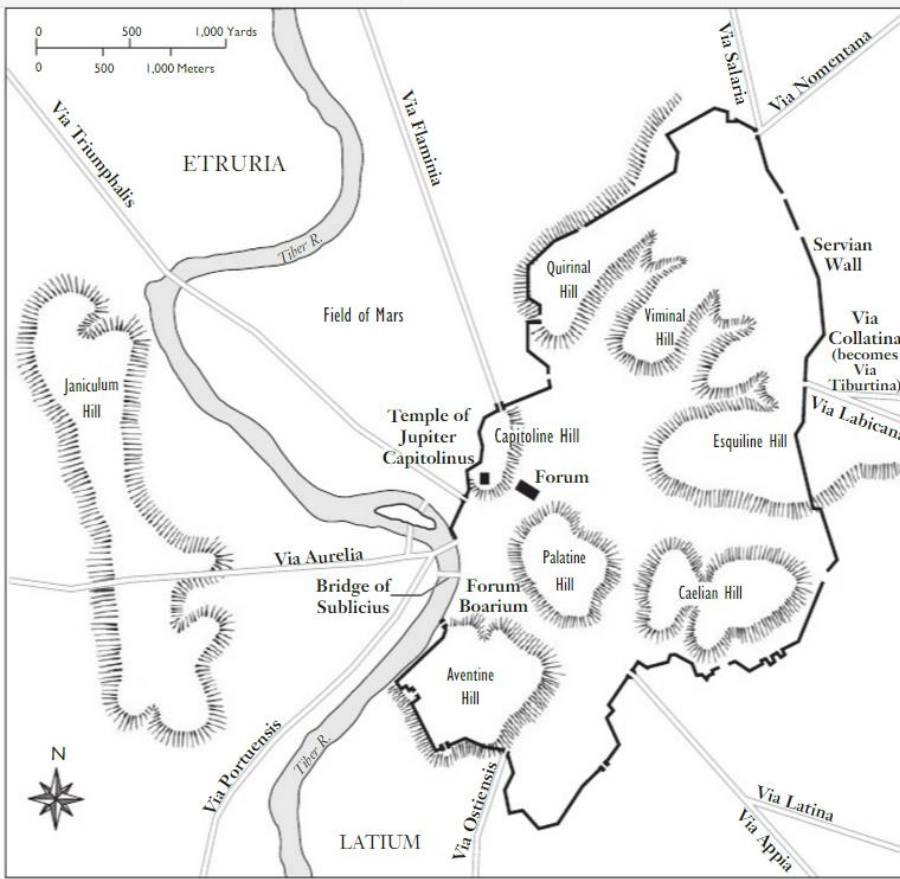
Pompeii'den taş döşeli cadde, atlama taşları ve tekerlek izi

Pompeii'den taş döşeli cadde, atlama taşları ve tekerlek izi

FORA

Roma Şehir Unsurları Fora (t,forum)

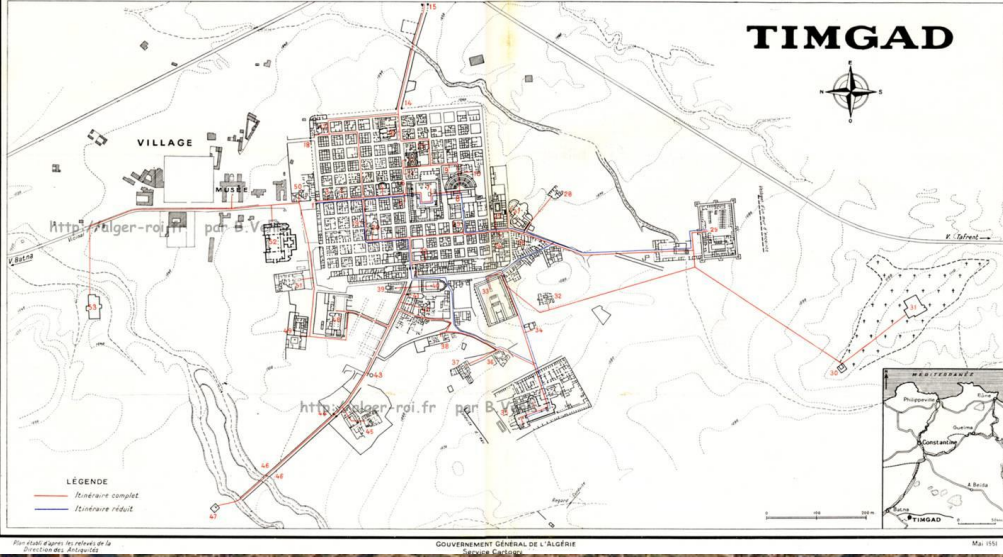
-Bir kentte büyük ve açık alandır. Ancak *forum* kelimesi kentin merkezi (*civitatem centrum: meydan*) olan toplanma, ticaret, politik alanı anlamında kullanılmaktadır.

-Kentin ve toplumsal yaşamın merkezidir.

*Yunan kentlerindeki *agora* ile benzer işleve sahiptir.

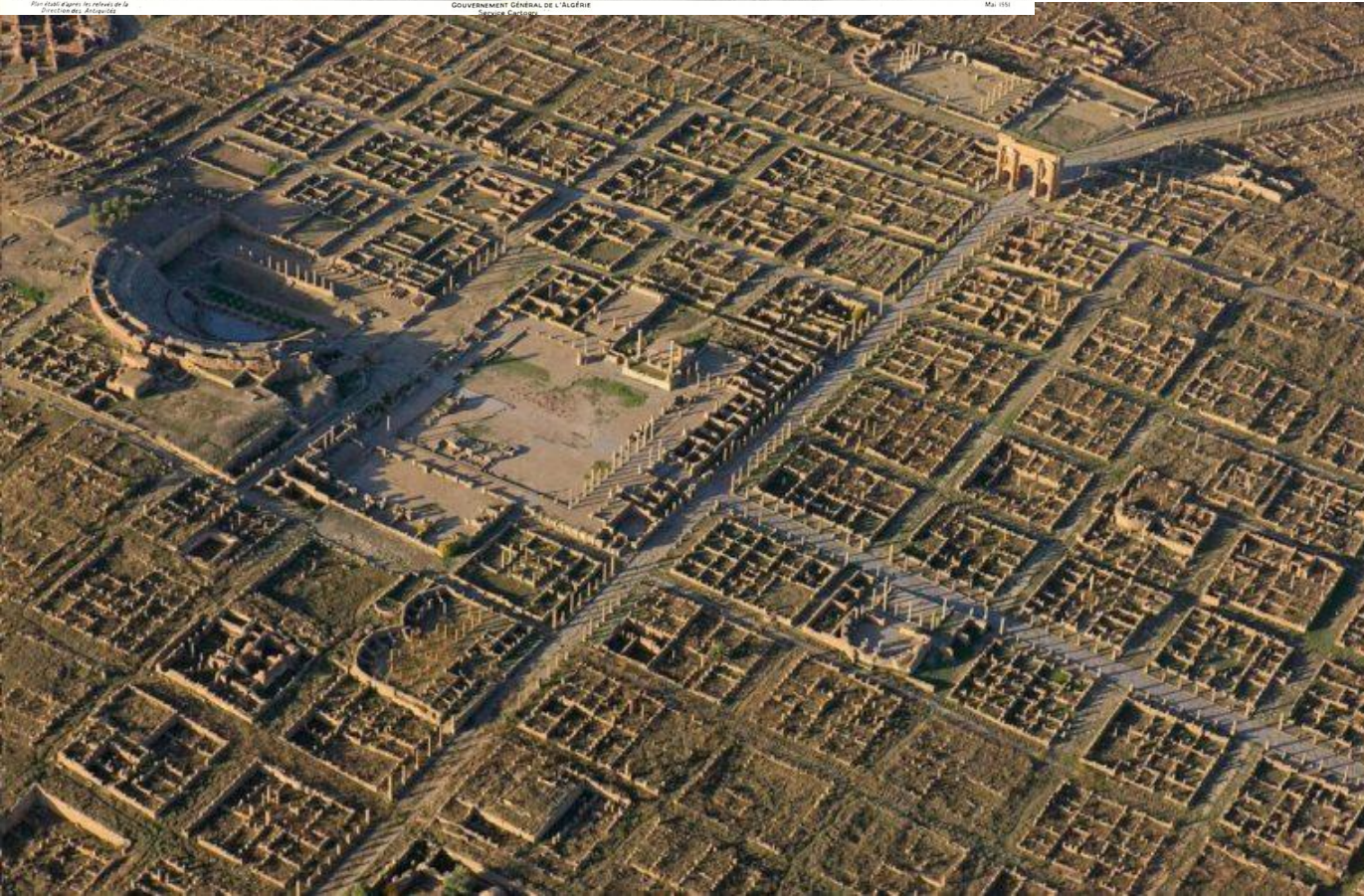
-Kendiliğinden gelişen kentlerde olasılıkla başta sadece özel binalardan arındırılmış ve ticari, adli, dini, siyasi, toplumsal, Pazar yeri, seçim alanı, sayım merkezi ve gladyatör arenası gibi her türlü kamusal kullanıma ayrılmış açık bir alandı.

TIMGAD

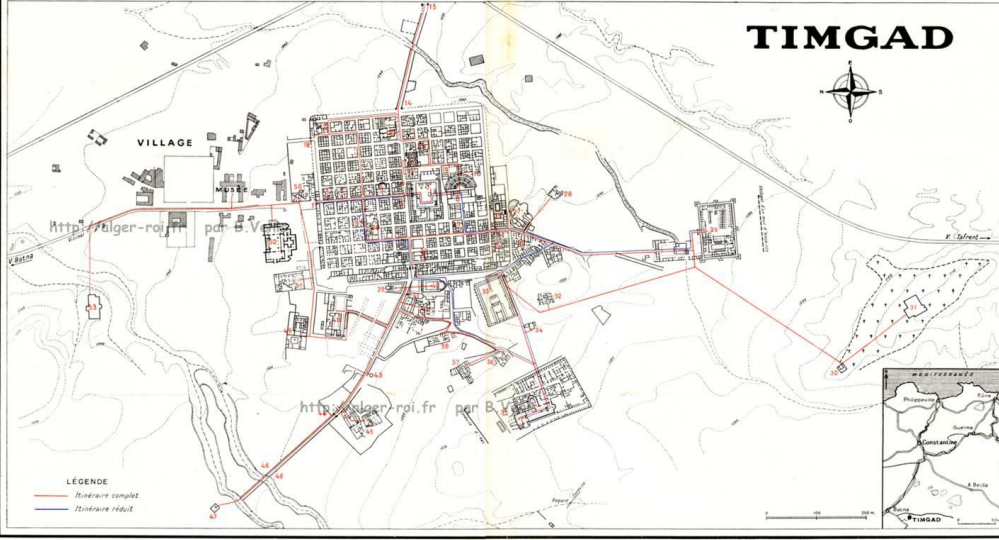

Fora (t.forum)

*Ör. **Timgad** gibi planlı kentlerde bir kenarda forum için yer ayrılması ve etrafını çevreleyen binaların inşası, zamanla ihtiyaca ve moda göre değişse de özgün planın bir parçasıdır.

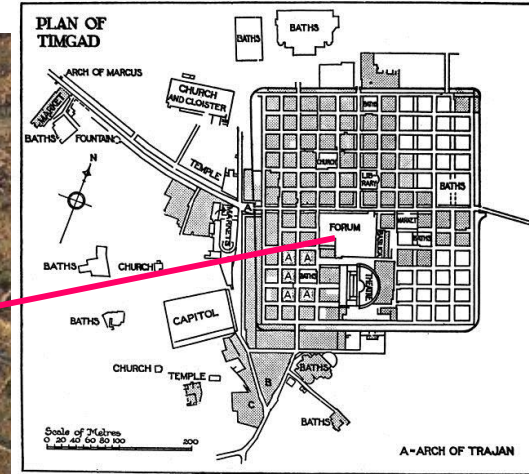

TIMGAD

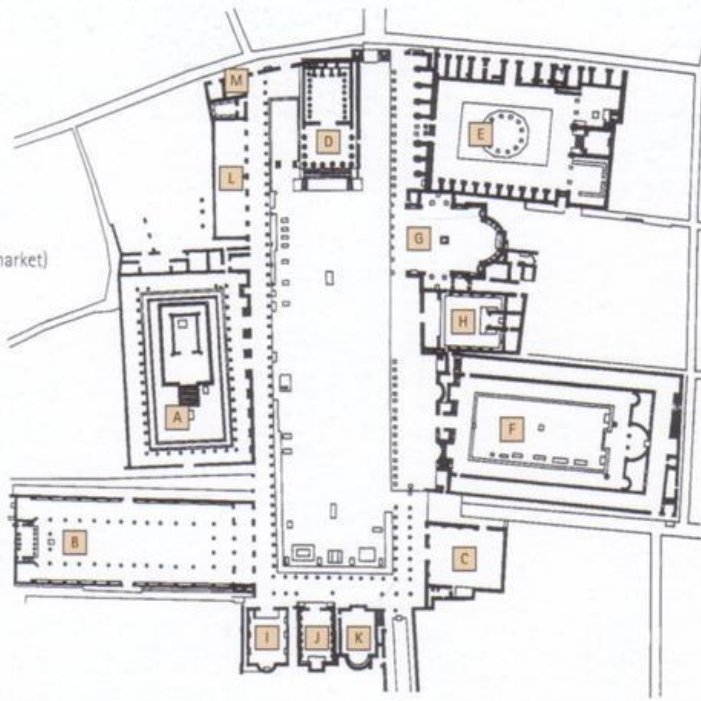

Fora (t.forum)

- Plan olarak genelde dikdörtgen biçimlidir.
- *Vitruvius (5.1.2) en: boy için 3:2'lik oran önermişti ama bu sabit bir oran değildi.
- *Ör.**Timgad**'da forum kareye yakındır.

- A. temple of apollo
- B. basilica
- C. comitium (voting hall)
- D. temple of jupiter
- E. macellum
- F. building of eumachia
- G. sanctuary of the city lares
- H. temple "of vespasian"
- I-J-K. municipal offices
- L. forum olitorium (vegetable market)
- M. latrines

Fora (t.forum)

*Ör. **Pompeii**'de 4:1'lik oranla sıra dışı şekilde uzun ve dardır: zemin ve birinci katlarda alanı yukarıdan gören gölgeli bir yürüyüş yoluna sahiptir ve genelde iki sıra sütunla çevrelenmiştir. Ayrıca orta avlu daha düşüktür (sadece yayalara açık).

-Büyüklüğü kentin ticaretine verilen önemi gösterir.

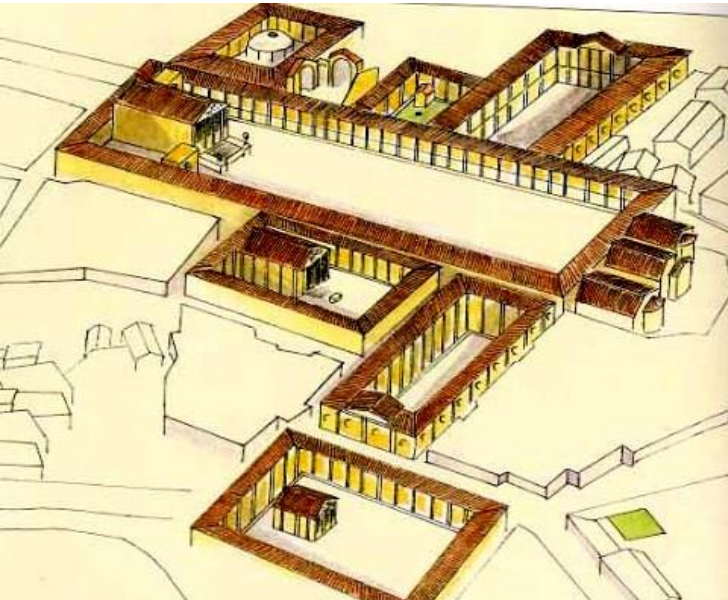
-Etrafında kamu binaları yer alır.

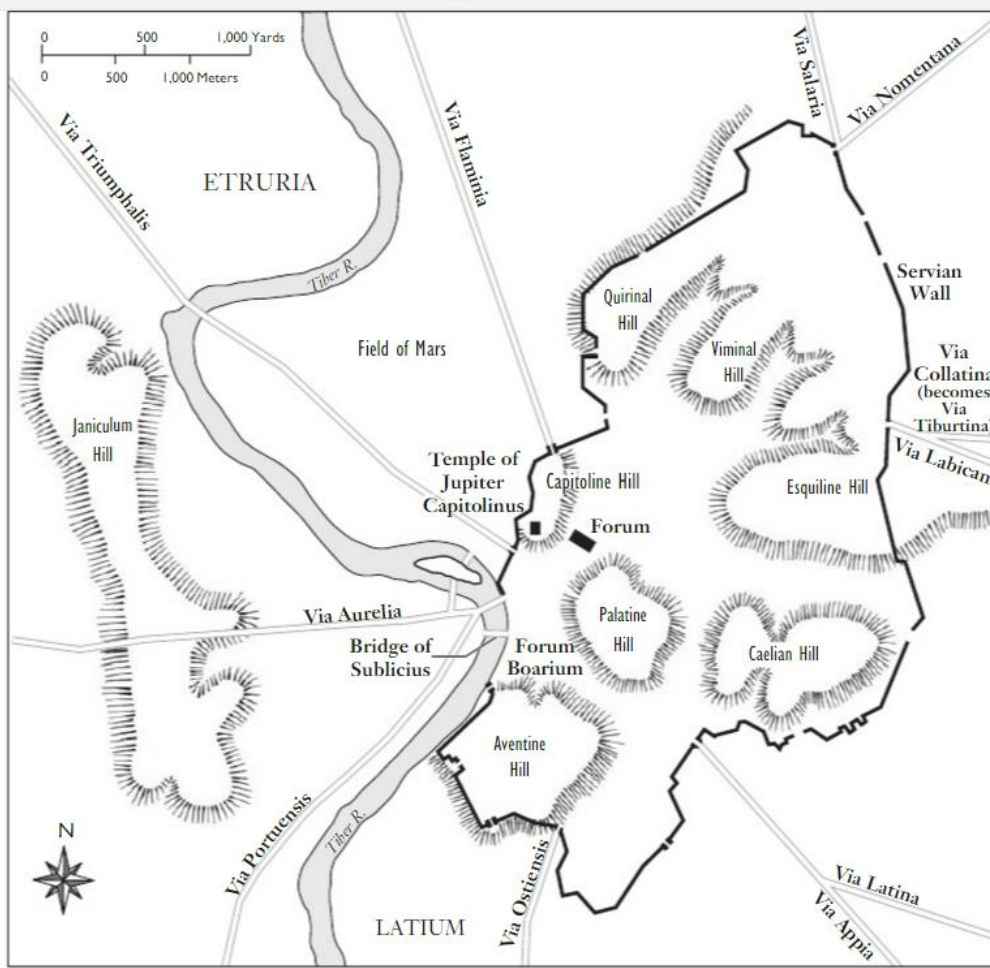
-Sıklıkla çevresinde dükkan (bazen iki katlı) ve ofisler ve de bir sütunlu portiko vardır.

-Dükkanlar etrafı çevirebileceği gibi bir cephede de olabilir.

-Forum'a kutsallık kazandıran ve çeşitli tanrı, tanrıça ve imparatorlara adanmış tapınaklar olabilir. (tapınak merkezde de olabilir, forum ile bağlantılı da olabilir)

-Alışveriş yapılan ve yürünen alanlar taşla kaplıdır.

Fora (t.forum)

-Forumlar başlangıçta (erken dönemde) rastgele yerleştirilmiş binalarla çevrili idi.

-MÖ.1.yy'dan itibaren fora daha düzenli, kompleks ve özenli planlanmıştır.(yaygınlaşır).

-Galya'da, Germania ve Dalmatia'nın bazı bölgelerinde özel Galya tipi forum görülür.

*Bu Galya tipi forum'da açık dikdörtgen bir kanat iki yana uzar. Dükkan ve ofislerin önündeki sütunlu galerinin sonunda ise bazilika yer alır.

August (Augusta Rauricorum)

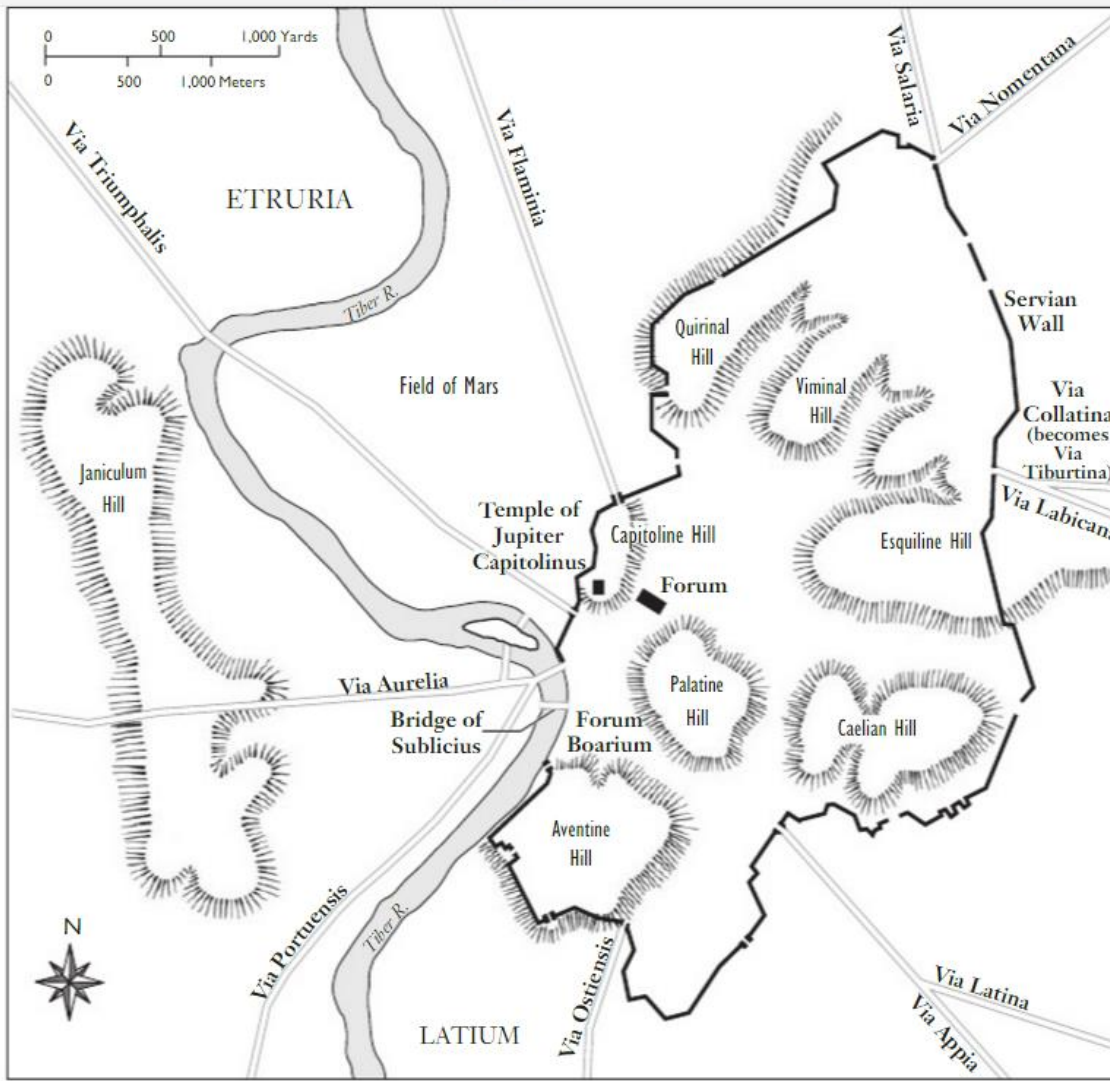
*Ör. August (Augusta Rauricorum):

- Basel (İsviçre) yakınlarındadır.
- Rhen Nehri'ne tepeden bakar.
- Forum, kentin MÖ.43'ten önceki Kuruluşundan 200 sene sonra sabit şeklini almıştır.
- Forum, cardo maximus tarafından ikiye bölünmüştür.
- Alan sütunlarla çevrilidir.
- Bir uçta karışışındaki bazilikaya bakan tapınak yer alır.

Zur Topographie und Stadtanlage von Augusta Rauricorum

Max Martin

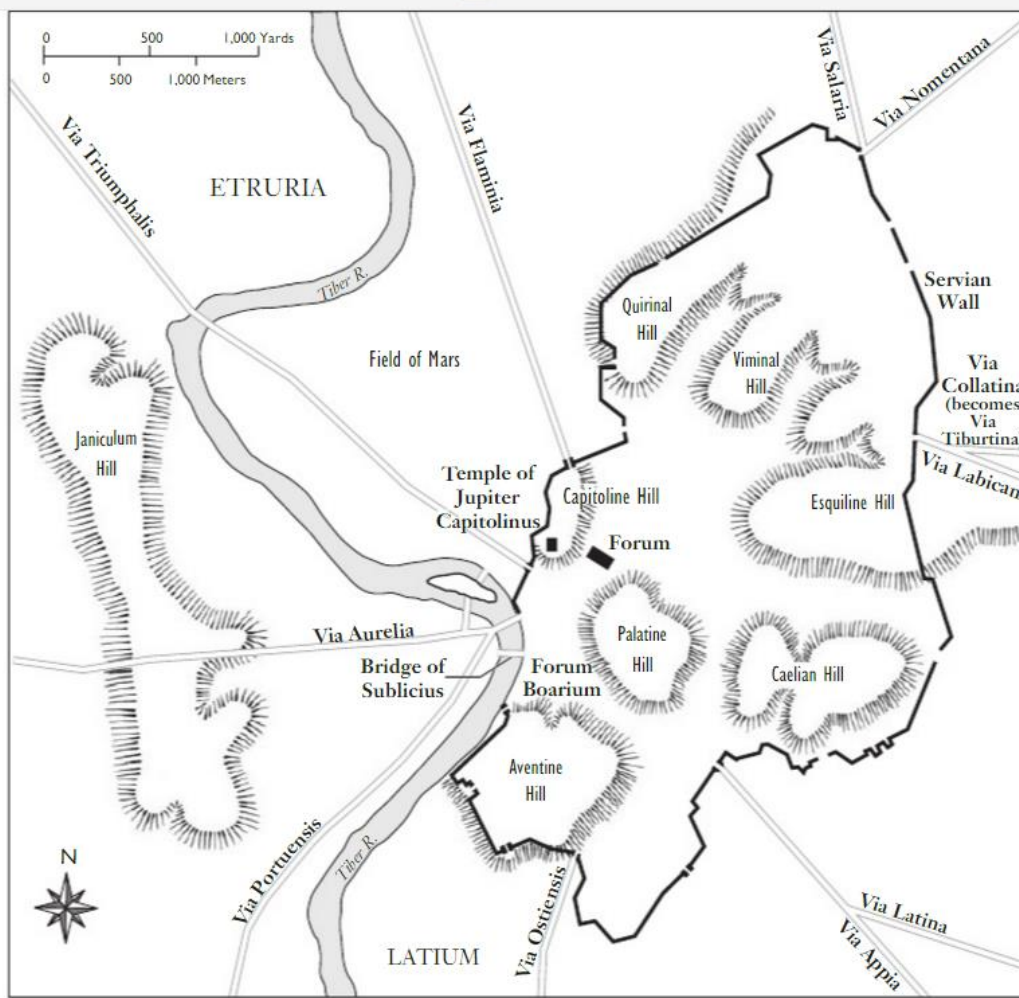
Fora (t.forum)

-Kent hayatı karmaşık hale geldikçe forumun çehresi de değişmiş ve burada meydana gelen faaliyetlerin sınırı da daralmıştır.

-Aktörler ve gladyatörler için özel konaklama sağlanmış ve değişik gıda maddeleri için (özellikle kasaplık gibi kirli işler) ayrı pazarlar kurulmuştur.

*Ör. Roma'nın sığır, domuz, balık, sebze ve köleler için uzmanlaşmış pazarlar ortaya çıkmıştır.

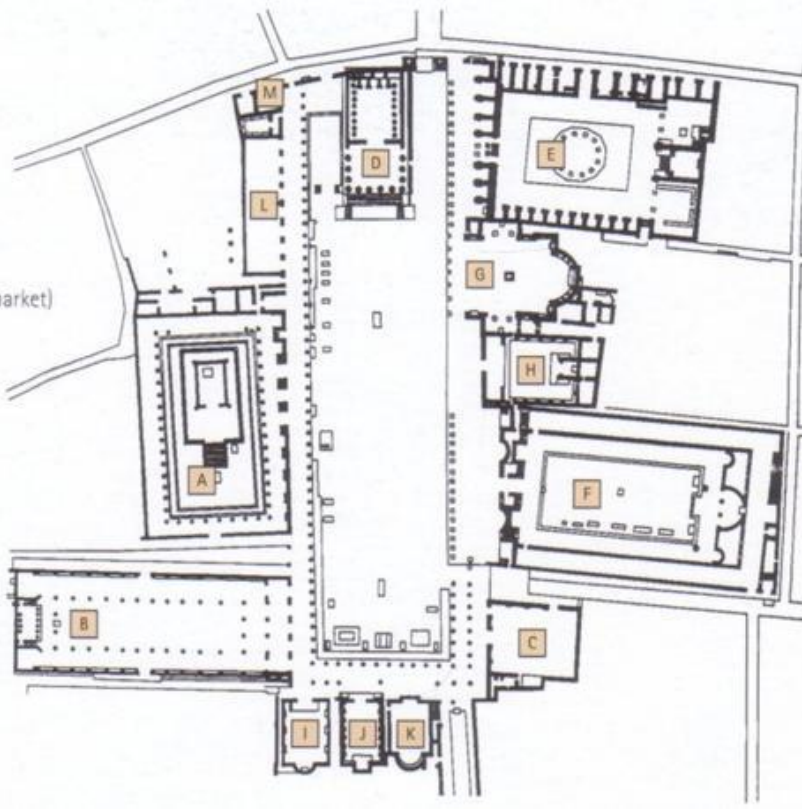
-Forumlarda her zaman önemini koruyan faaliyetler hukuk ve yerel hükümetin yönetimi ile ilgili olanlardır.

Fora (t.forum)

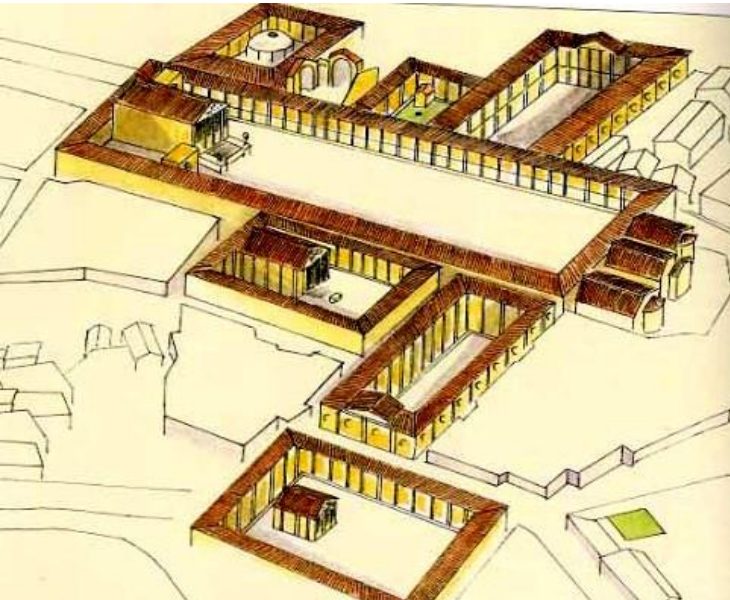
- Bir çok kentte *forum* merkezi özelliktedir.
- Çok daha büyük kentlerde ise birden fazla ve özel işleve sahip *fora* olabilir:
 - **forum holitorium*: sebze pazarı (bostancılar için)
 - **forum boarium*: sığır pazarı (hayvan pazarı)
 - **forum piscarium*: balık pazarı
 - **forum cuppedinis*: tatlı pazarı (yemek ve şekerleme ürünleri)
- ***Bu tip forumlar genelde *macella* (et ve balık pazarı) gibidir.

- A. temple of apollo
- B. basilica
- C. comitium (voting hall)
- D. temple of jupiter
- E. macellum
- F. building of eumachia
- G. sanctuary of the city lares
- H. temple "of vespasian"
- I-J-K. municipal offices
- L. forum olitorium (vegetable market)
- M. latrines

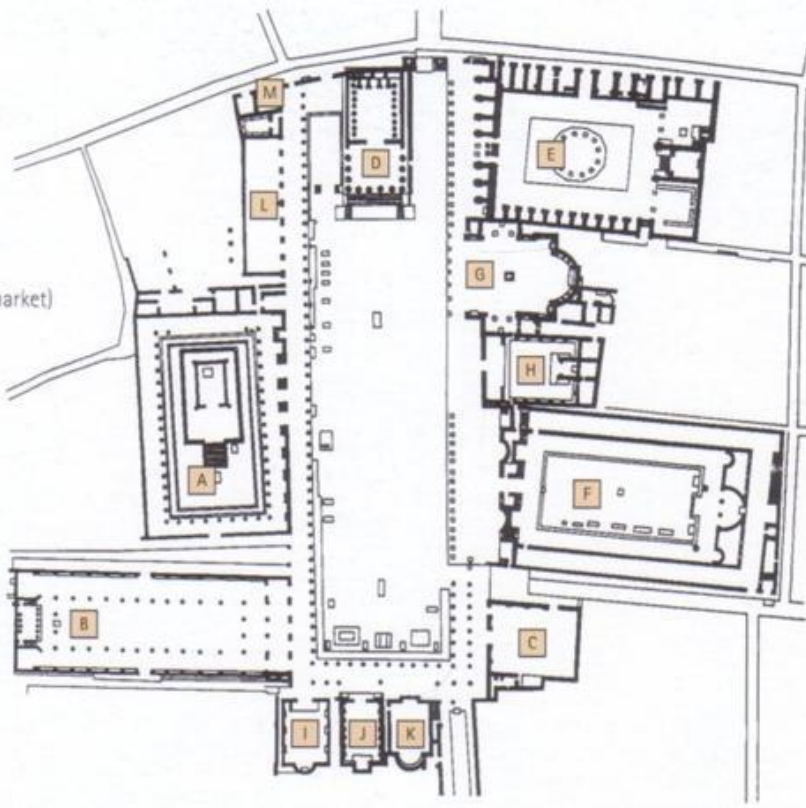

*Pompeii Forumu:

- Tasarımı genelde MÖ.2.yy sonlarına doğru oluşturulmuştur.
- Kuzey ucunda korinth sütunlu ve dik alınlıklı tapınak (capitolium) yer alır.
- Tapınak foruma hakim ve güçlü bir görsel eksen ortaya koyar.
- Tapınak, Capitolium Üçlüsü'ne (Jupiter, Juno ve Minerva) adanmıştır.
- *Kentin Etrüsk ve Yunan kökenlerine rağmen Roma şehri olduğunu vurgular.
- Forumun iki kenarı ve güney ucu kapalı hava veren iki katlı sütun dizisi ile çevrilidir (alt toskana üst yivsiz ion).

- A. temple of apollo
- B. basilica
- C. comitium (voting hall)
- D. temple of jupiter
- E. macellum
- F. building of eumachia
- G. sanctuary of the city lares
- H. temple "of vespasian"
- I-J-K. municipal offices
- L. forum olitorium (vegetable market)
- M. latrines

*Pompeii Forumu:

-Güney uçta şehir yönetim binaları yer alır.

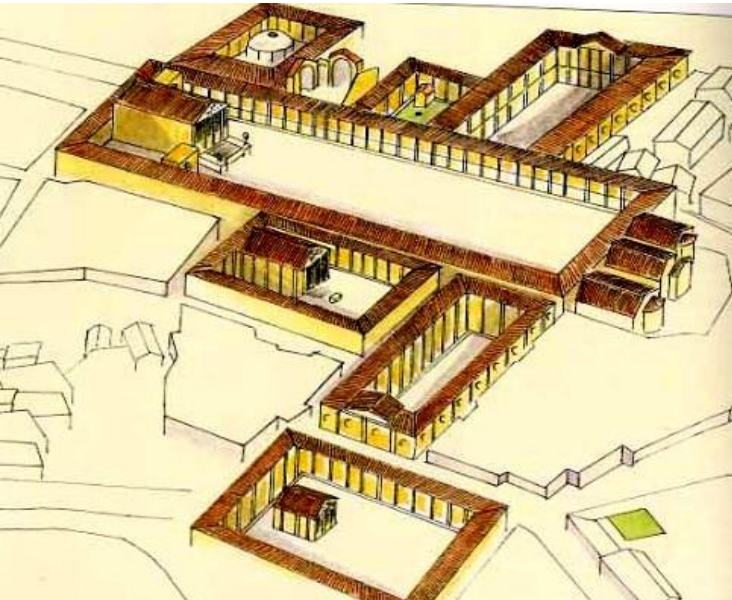
-Bu yönetim binalarının en eskisi ve en büyüğü bazilika'dır.

*Bazilika ticaret, mahkeme ve toplanma yeri'di.

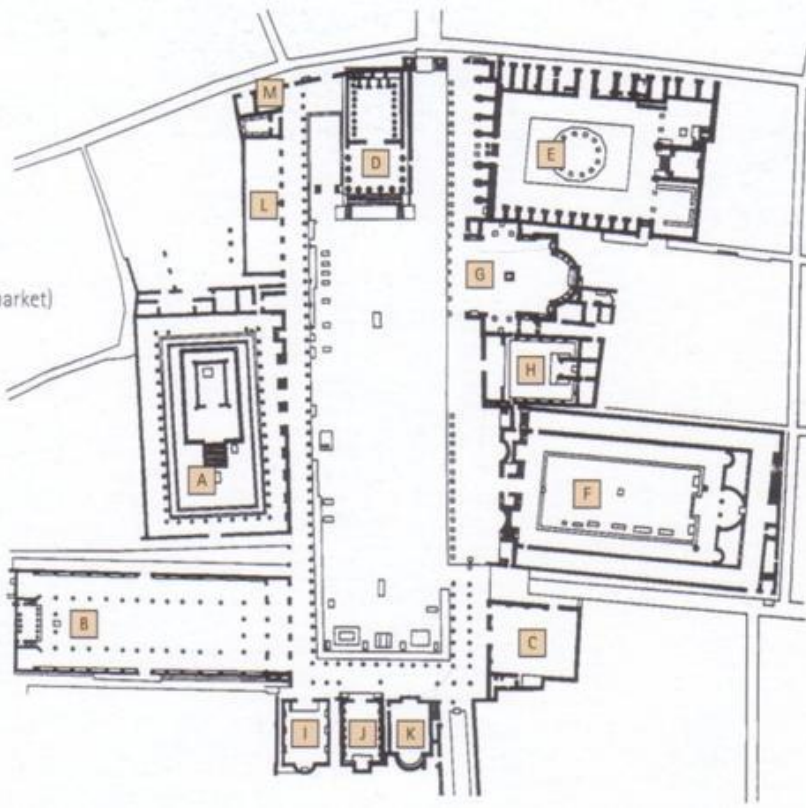
-Bazilikadan sonra curia'nın toplantıları için ayrılmış üç yönetim binası daha yer alır:

- 1.Baş yöneticiler (duoviri),
- 2.Yönetim yardımcıları (aediles).
- 3.Şehir meclisi.

-Güneydoğu köşede ise comitium (oylama yeri) olarak tanımlanan ancak mahkeme olması muhtemel bir alan bulunmaktaydı.

- A. temple of apollo
- B. basilica
- C. comitium (voting hall)
- D. temple of jupiter
- E. macellum
- F. building of eumachia
- G. sanctuary of the city lares
- H. temple "of vespasian"
- I-J-K. municipal offices
- L. forum olitorium (vegetable market)
- M. latrines

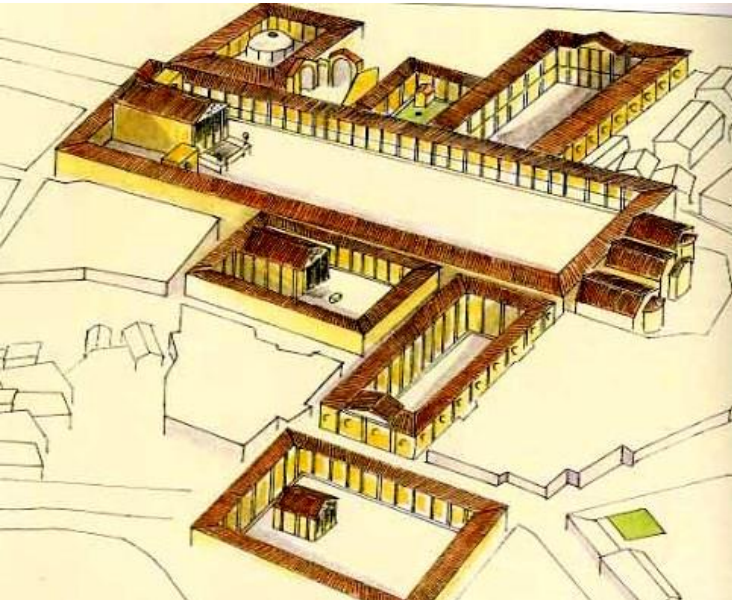
*Pompeii Forumu:

-Her iki bina da (Macellum ve Eumachia) dini elemanlara sahipti:

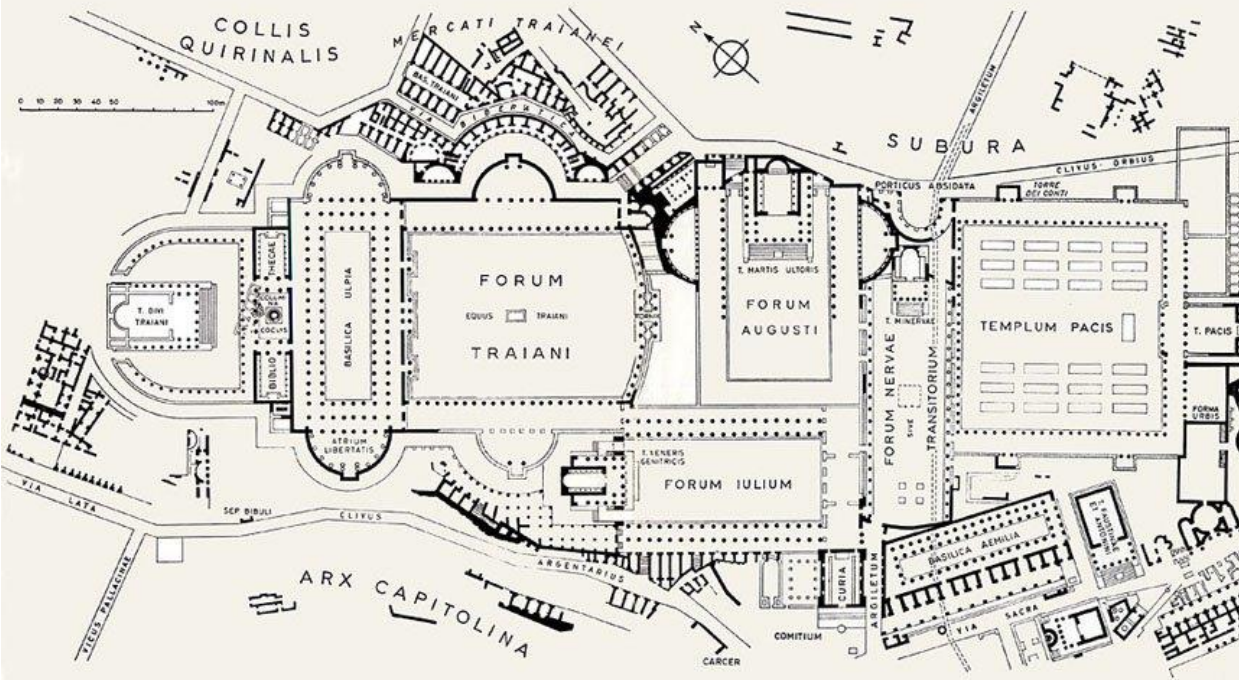
1.Macellum arkasında Augustales'in (imparator ailesi inancına sahip rahipler) toplantı salonu.

2.Eumachia Binası ise Augustus'un tanrılaşırılmış eşi Livia tarafından temsil edilen Concordia Augusta et Pietas'a adanmıştı.

-Macelum ve Eumachia arasında ise Kent koruyucu tanrıları ve Vespasian tapınağı yer alır.

*Roma Kenti-Forumları:

-Roma'nın ilk forumu olan Forum Romanum'un kuzeyindeki bir alanda MÖ.50-MS.120 arasında 5 yeni form yapılmıştı.

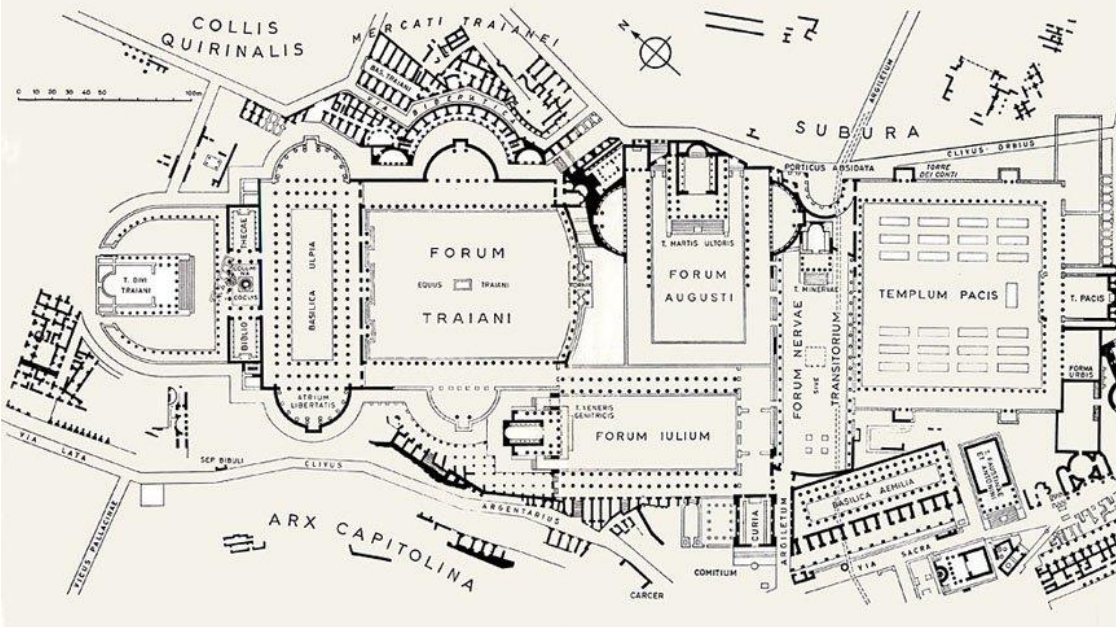
-İmparatorlar kendi yeni tasarımlarına gereken yeri açmak için ya var olan binaları ortadan kaldırıyor ya da Quirinal Tepesi'nin eteklerinde hafriyat yapıyorlardı.

*Bu imparatorluk forumları ticari faaliyetlere ve Pompeii ve August'taki forumların samimi ortamına sahip değildi.

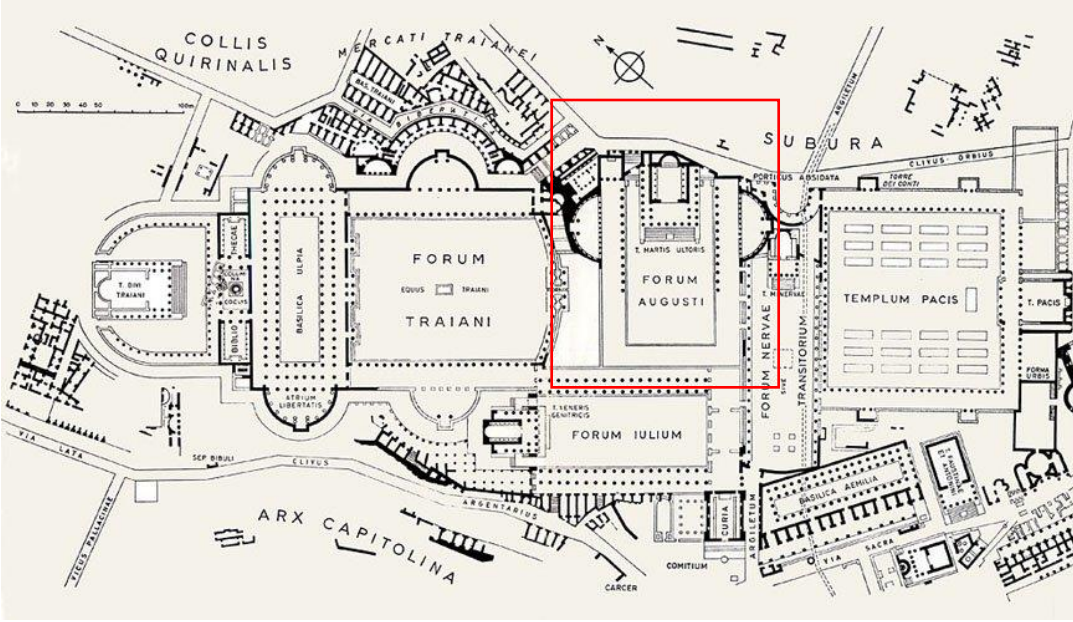
*Bu İmparatorluk forumlarının işlevi, kendilerini yaptıran imparatorun gücünü kutlamak ve prestijini arttırmaktı.

*Ayrıntıda farklı olsalar da planda 3 ana unsur ortakır:

- 1.Güçlü bir kapalılık,
- 2.Merkezi eksenli tasarım,
- 3.Zengin bezeme.

- Julium Forumu.
- Augustus Forumu.
- Transitorium Forumu (forum Nervae),
- Trajan Forumu.
- Boarium Forumu (sığır ticareti).
- Holitorium Forumu (şifalı ot ve sebze).
- Piscarium Forumu (balık).
- Suarium Forumu (domuz).
- Vinarium Forumu. (şarap).
- Cuppedinis Forumu (genel satış).

*Augustus Forumu:

-Augustus tarafından MÖ.2'de tamamlanmıştır.

-Aslında burası bir tapınak (Mars Ultor) alanıydı.

*Nerva ve Trajan Forumları arasındadır.

-Batıdan ve uzun eksenin karşısındaki kapıdan girilir.

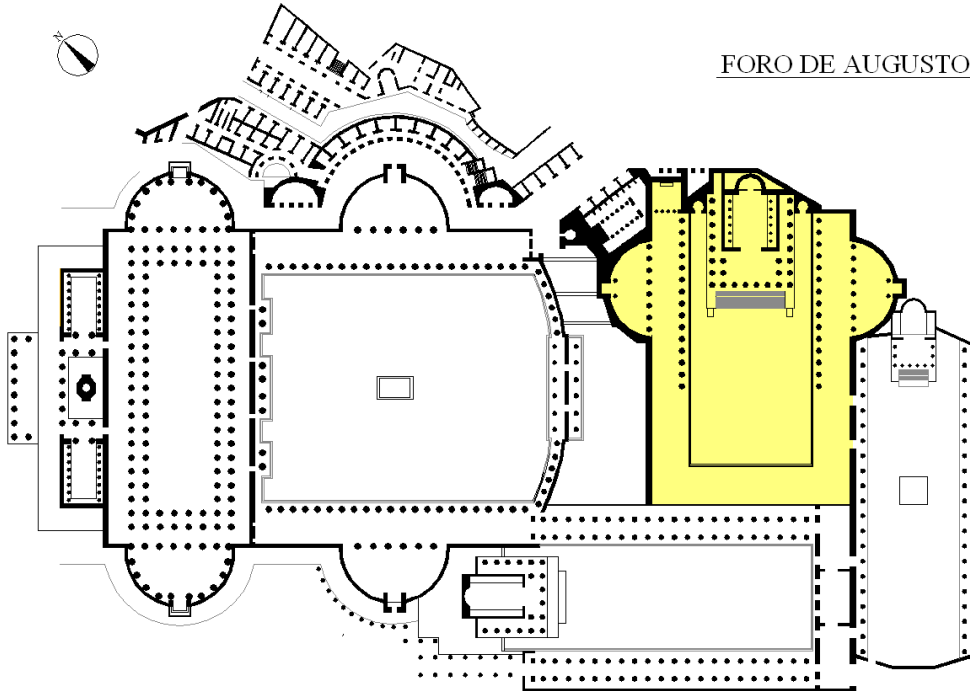
-Yüksek bir podyum üzerinde Mars tapınağı yer alır.

*Bu tapınak Augustus tarafından kırk yıl önce (MÖ.42'de) manevi babası Julius Caesar'ın katillerini yendiği zaman adanmıştı.

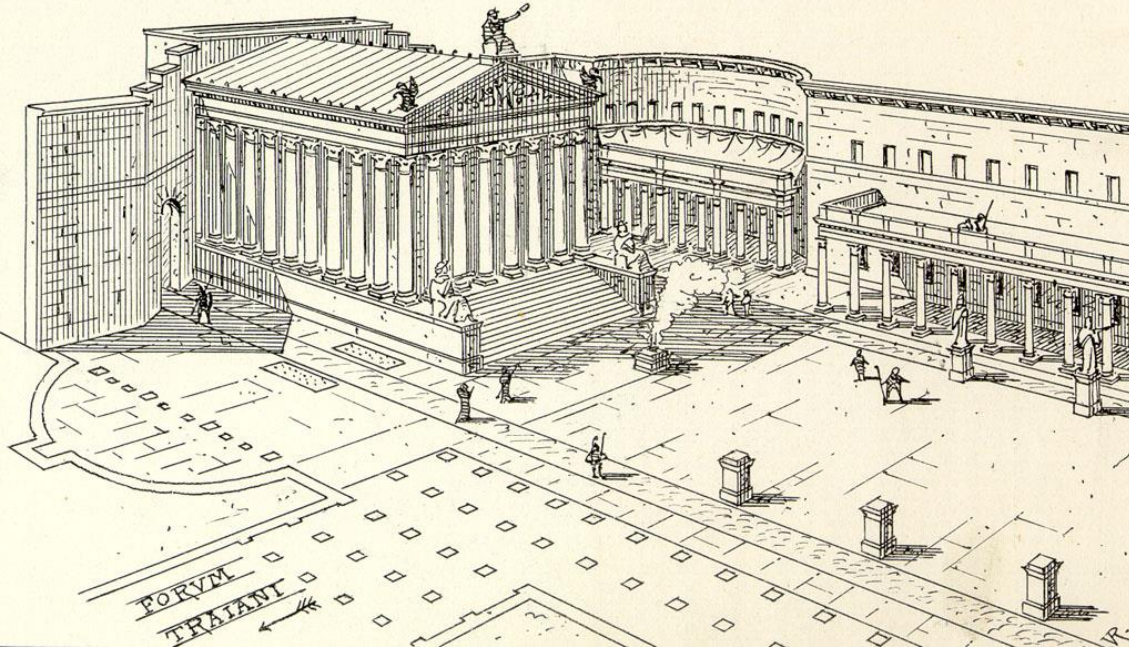
-Avlunun her iki yanında yüksek sütun dizisi yer alır.

-tapınak arkasında (hala ayakta olan) yüksek duvar yer alır (mahalleden ayırır).

-kaliteli (Yunan etkili) heykeltıraşlık eserleri ve farklı mermer (Yunan, K. Afrika ve Anadolu) kullanılmıştır.

FORVM AVGVSTI.
ROMA

***Augustus Forumu:**

-Augustus kendi arazisine yapmıştır (çevredeki evlere dokunmamıştır)

*tapınak arkasındaki duvar kötü görüntüden kurtulmaya yöneliktir.

-Bu nedenle tam simetrik değildir.

-ordular sefer öncesi bu tapınak (Mars Ultor) önünden yola çıkarlardı.

-Burada toga virilis (genç erkeklere has) giyme töreni de yapılırdı.

-Senato, savaşlarla ilgili tartışmaları burada yapar ve savaş ganimetleri tapınak sunağında Mars'a adanırdı.

*Ganimet eşyaları (düşman silahları da dahil) bu forumda korunurdu.

***Augustus Forumu:**

-Zengin ve özenli heykel programı uygulamıştır.

-İki eksenin kesiştiği noktada Augustus heykeli yer alır.

-Tapınak alınlığı ve içerisinde tanrılaştırılmış ataları Mars (Romulus'un babası, Roma'nın ilk kralı), Venüs (Aeneas'ın annesi ve Julius ailesinin ata anası) ve Julius Caesar'ın (Divus Julius: tanrılaştırılmış Caesar) heykelleri yer alır (uzun ve apsisle sonlanan cella).

-Avlu ortasında Augustus'un (Pater Patriae) komutan heykeli (araba üzerinde) yer alır.

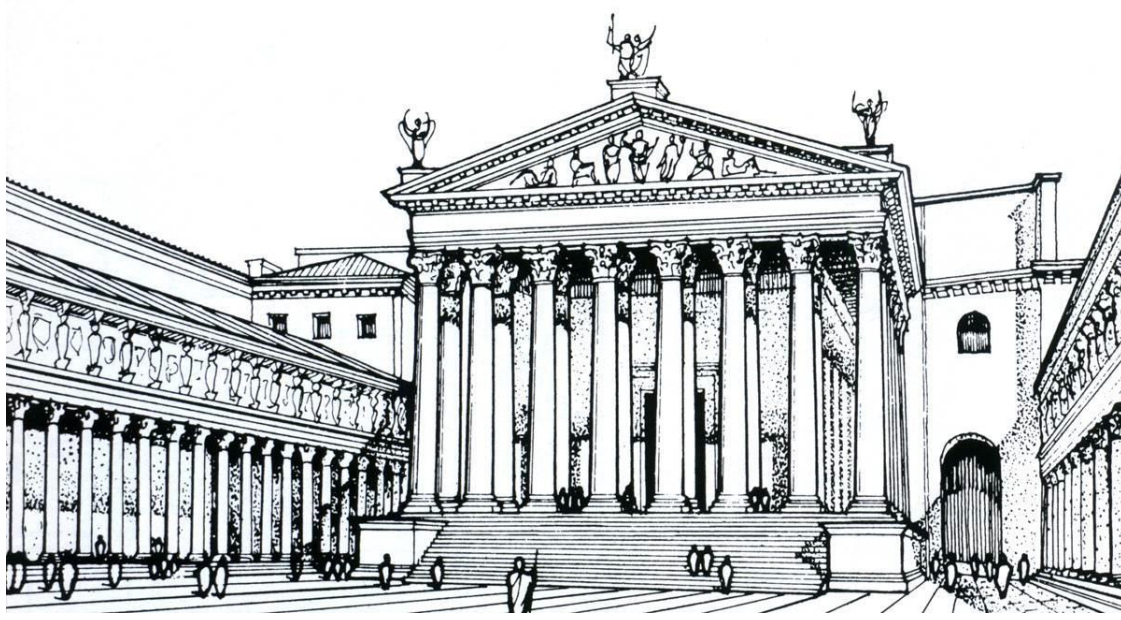
-Tapınağın her iki yanında yer alan yarım daire odalar (eksedra) heykeller barındırır.

***Augustus'un gücü.

***yaşlı Plinius, Mars Ultor tapınağına hayatımda gördüğüm üç güzel eserden biridir der (diğerleri Barış tapınağı ve Basilika Aemilia)

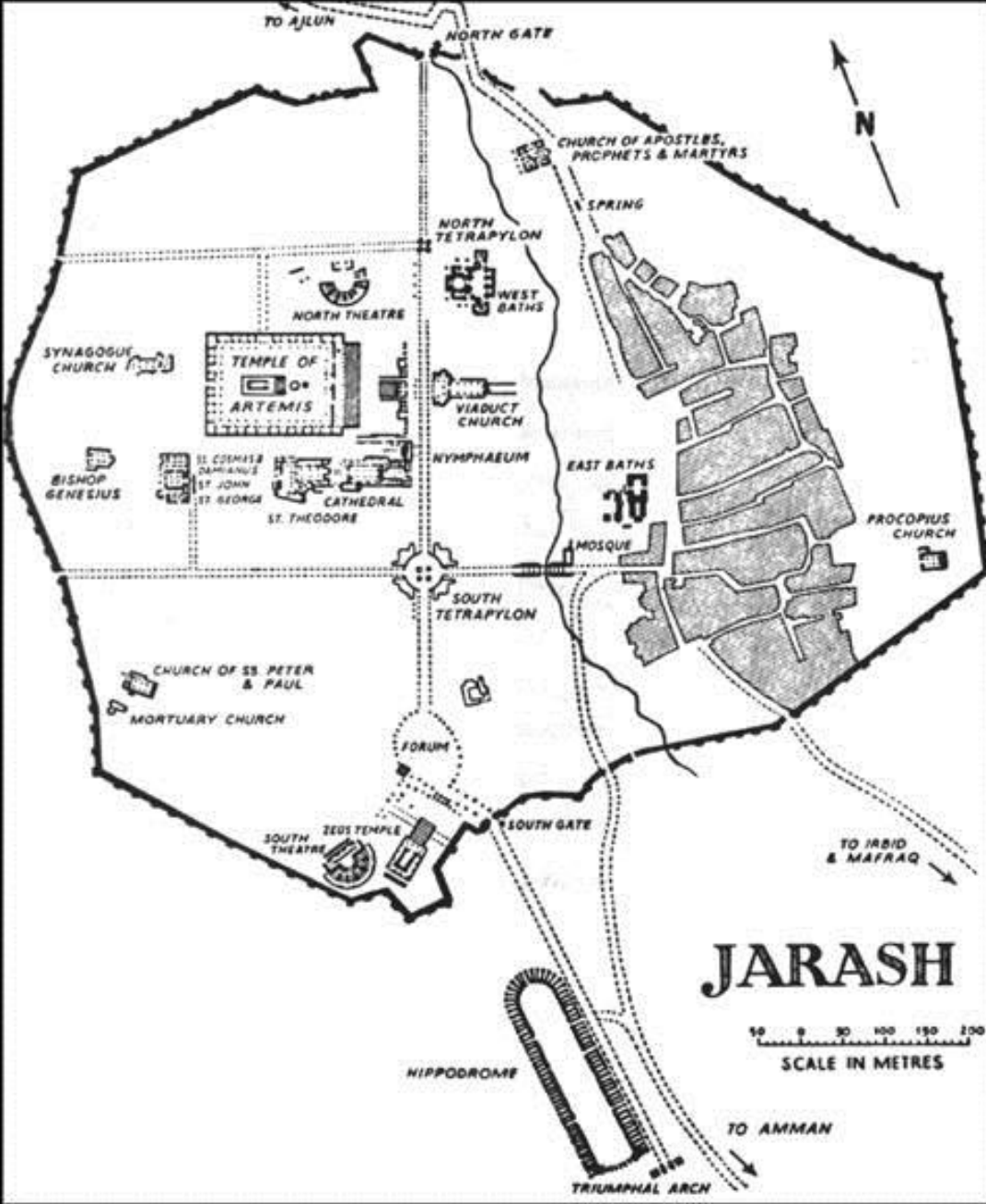

***Augustus Forumu:**

- Forumdaki diğer heykeller:
- 108 portre.
- Sol eksedrada Romalı kahramanlar (mermer ve bronz).
- Sağ eksedrada Julius Claudius ailesine ait heykeller (Aeneas ve Romulus'a kadar).

SÜTUNLU CADDELER

Roma Şehir Unsurları Sütunlu Caddeler (colonad)

-Kentleşmenin en önemli unsurlarından biridir (genişlikleri 5 ile 15 m arasında olabilir). (Bazı kentlerde ana cadde sütunlu yol işlevindedir).

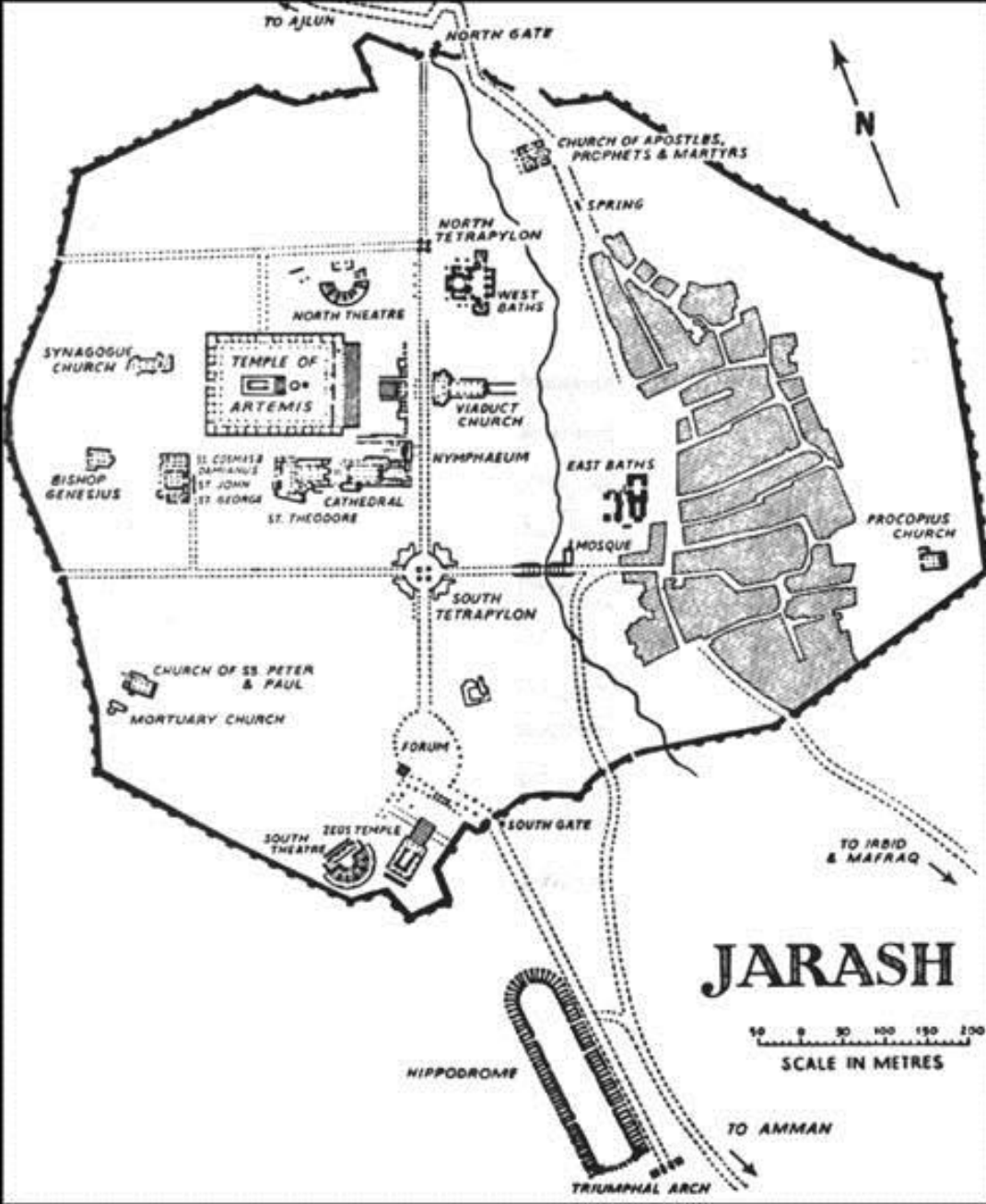
*Genelde anıtsal bir kapı ile başlarlar.

-Gelişkin ticarete sahip, zengin ve sosyal açıdan ileri kentlerde görülür.

-Bu caddeler üzerinde zafer taklari, anıtlar ve heykeller (tanrı-tanrıça-imparator-zenginler vs.) yer alır (heykeller ya cadde kenarında kaide üzerinde ya da sütun konsolları üzerine).

-İki yanda uzanan sütunlu galerilerin arkasında dükkan, ofis ve evler yer alır.

-Bir yerde Yunan stoası gibi iklimin (güneş-yağmur vs) etkisinden koruma amacı taşır.

Sütunlu Caddeler (colonad)

-Sütunlu yollar diğer kamu yapılarından farklıdır. (tam bir kamu yapısı değildir).

*kentte bağlantı ve iletişim aracıdır.

*kentnin görsel simgesi.

*Kent planının algılanmasını sağlar.

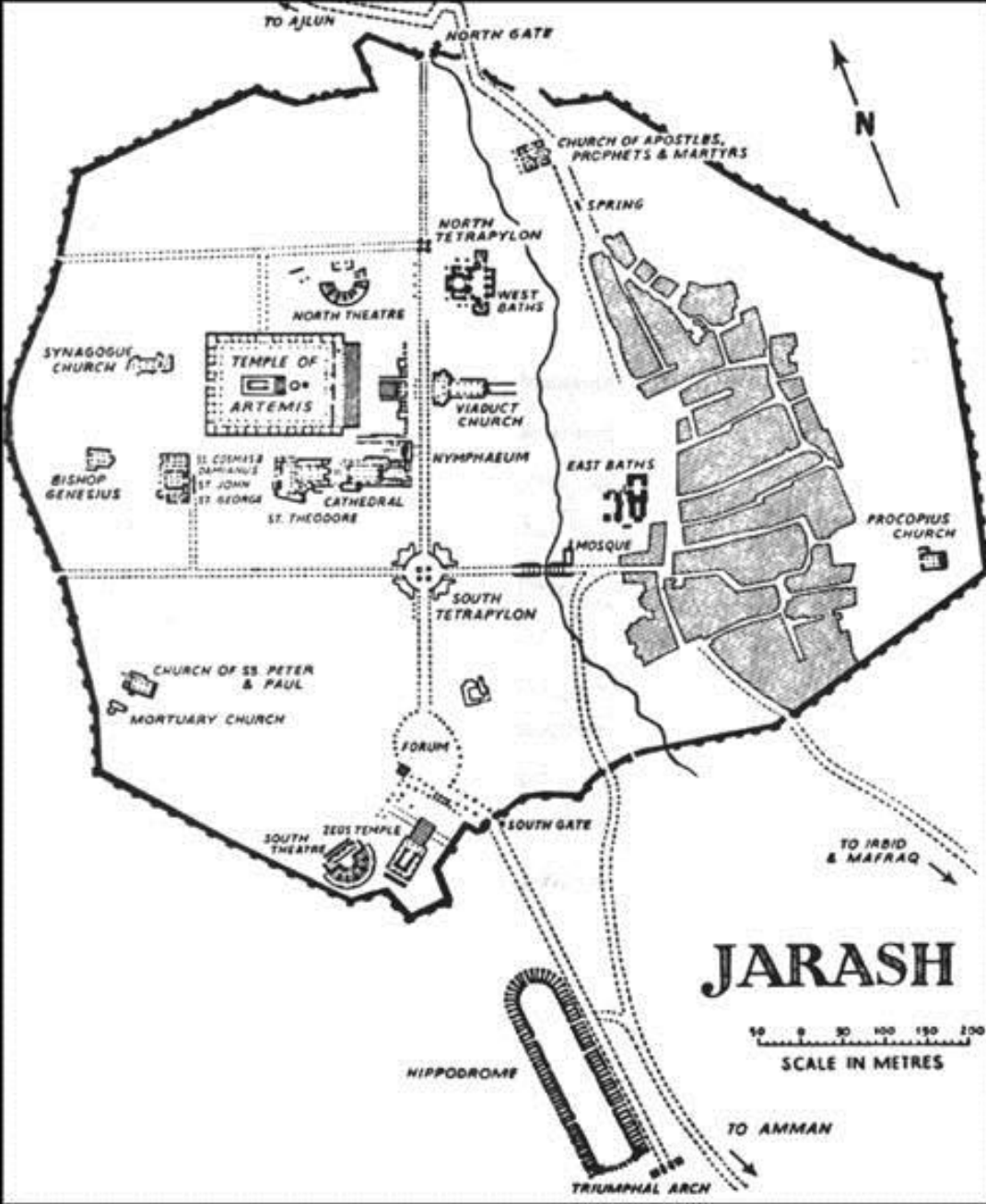
*Gösterişlidirler.

*Sütunlu caddeler arasında belli bir standarttan söz etmek mümkün değildir. (araziden dolayı). Hatta yollar ve caddeler de bazen dik kesişmez.

*Aksları plana göre farklı olabilir.

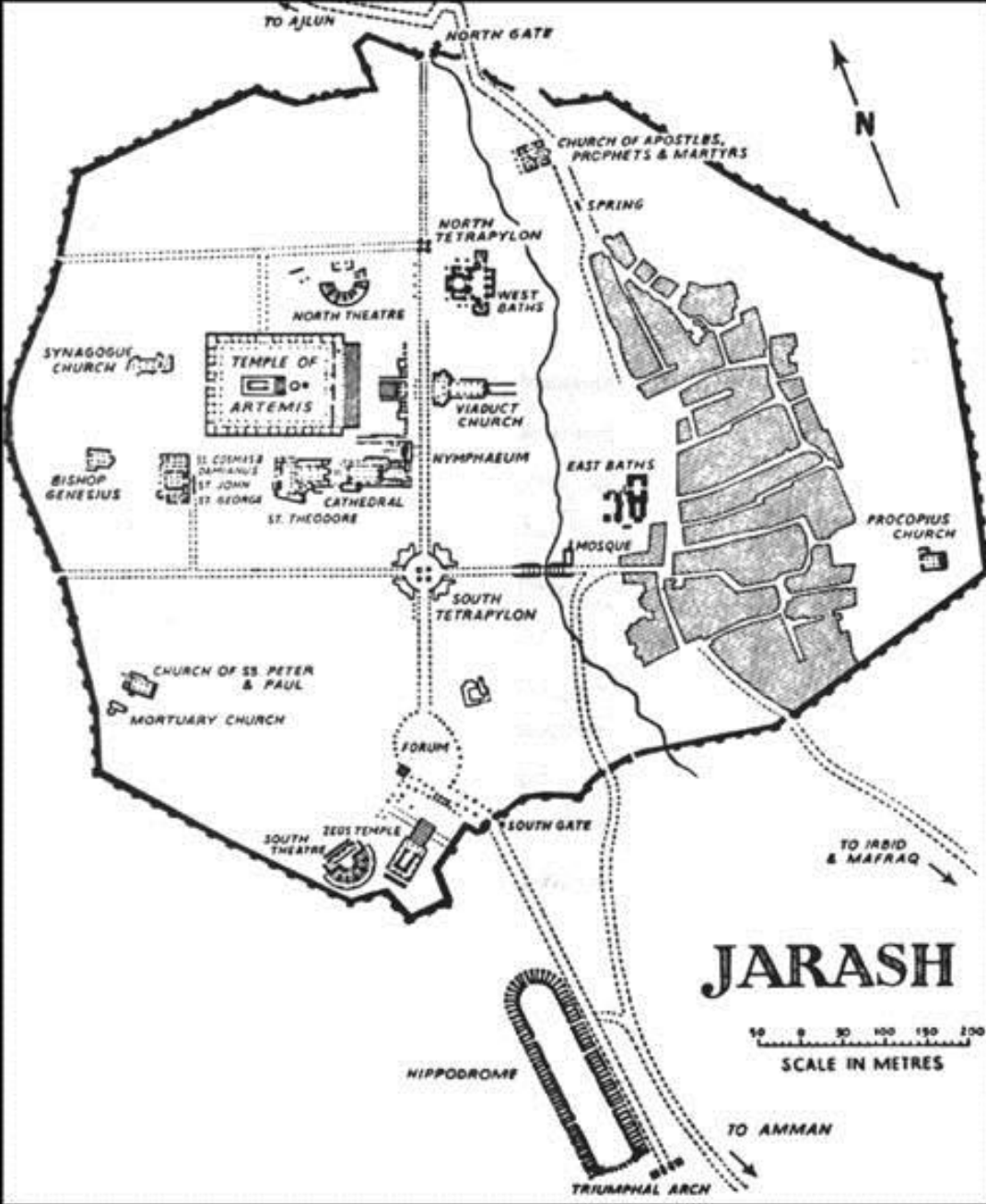
*Alt yapı sistemi hakkında bilgi verir (cadde genişliği, malzeme cinsi, kanalizasyon sistemi vs.)

*Caddede yüzeyde genelde içbükey yağmur kanalları logarlardan alttaki ana kanala bağlanır (kanal temizleme insan girecek kadar logarlardan yapılır).

Caddeler

- Pompeii ve Ostia'nın arka sokakları basit fakat işlevseldi.
- Sağır duvarlar bazen kaldırım ve cadde döşemesine açılan kapılarla kesintiye uğrar.
- Cadde ve sokaklar kentin farklı köşelerini birbirlerine bağlamasına rağmen ruhsuzdur.
- *Ancak forum, kent kapısı vs gibi önemli ve kalabalık yerleri bağladığı için çok canlıdır.
- Bina cephesinden dışa taşan revaklı cadde örneklerinin en güzeli K. Afrika'da Lepti Magna'da görülür (S. Severus caddesi).

Caddeler

-Genelde doğuda daha yaygın (revaklı cadde).

*Ör. **Ürdün Jerash** (Gerasa) cardo maximus 800 m boyunca düzdür (iki cadde ile eşit üç parçaya bölünür).

-Bu caddede ana yapılara (Artemis tapınağı ve Nymphaeum) yaklaşıncı cadde sütunlarının aralık ve yükseklikleri değişir.

-İki ana kavşak nokta da vurgulanmıştır.

1.Cardo, kuzey decumanus ile kesiştiği noktada dört kapılı zafer takı vardır.

2.Güney decumanus kavşağı ise dairesel tetrakionion (ç.tetrakionia) ile vurgulanmıştır. (dört ayrı yapı fakat çatısız)

*Bu kesişme noktasındaki yapılar hem cardoyu kısa mesafelere bölmekte hem de daha anlaşılabilir şekilde vurgular.

-Yön değişikliklerine de özel dikkat gösterilmiştir.

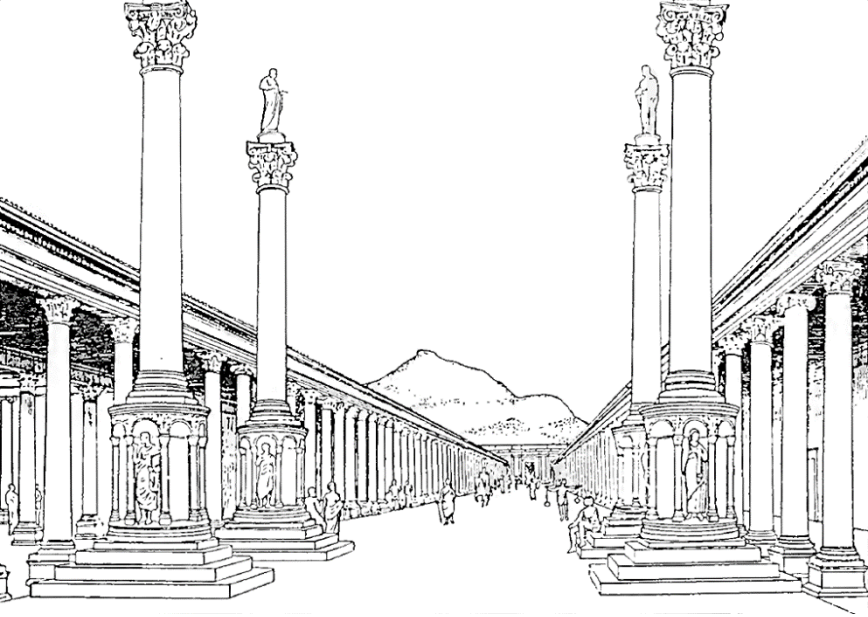
-Jerash'daki sıra dışı oval meydan, özellikle cardo maximus ile önceden var olan ve güneyden girilen cadde arasındaki yön farklılığını ortadan kaldırır.

Ürdün, Jerash (Gerasa) kuzey tetrapylon

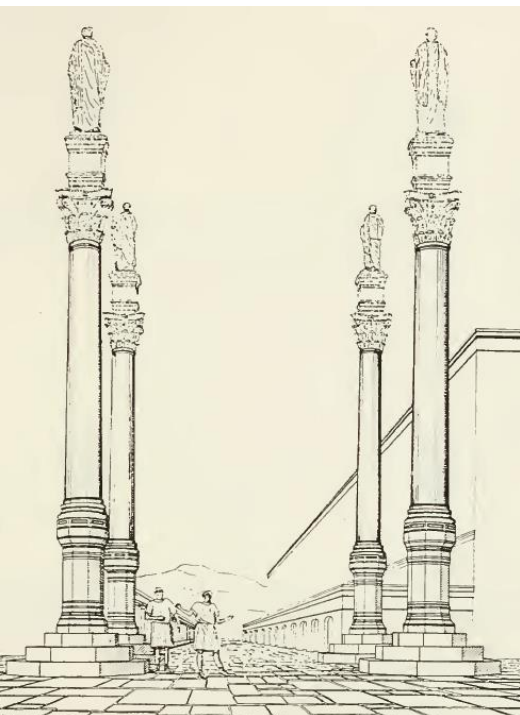
Ürdün, Jerash (Gerasa) - tetraklion

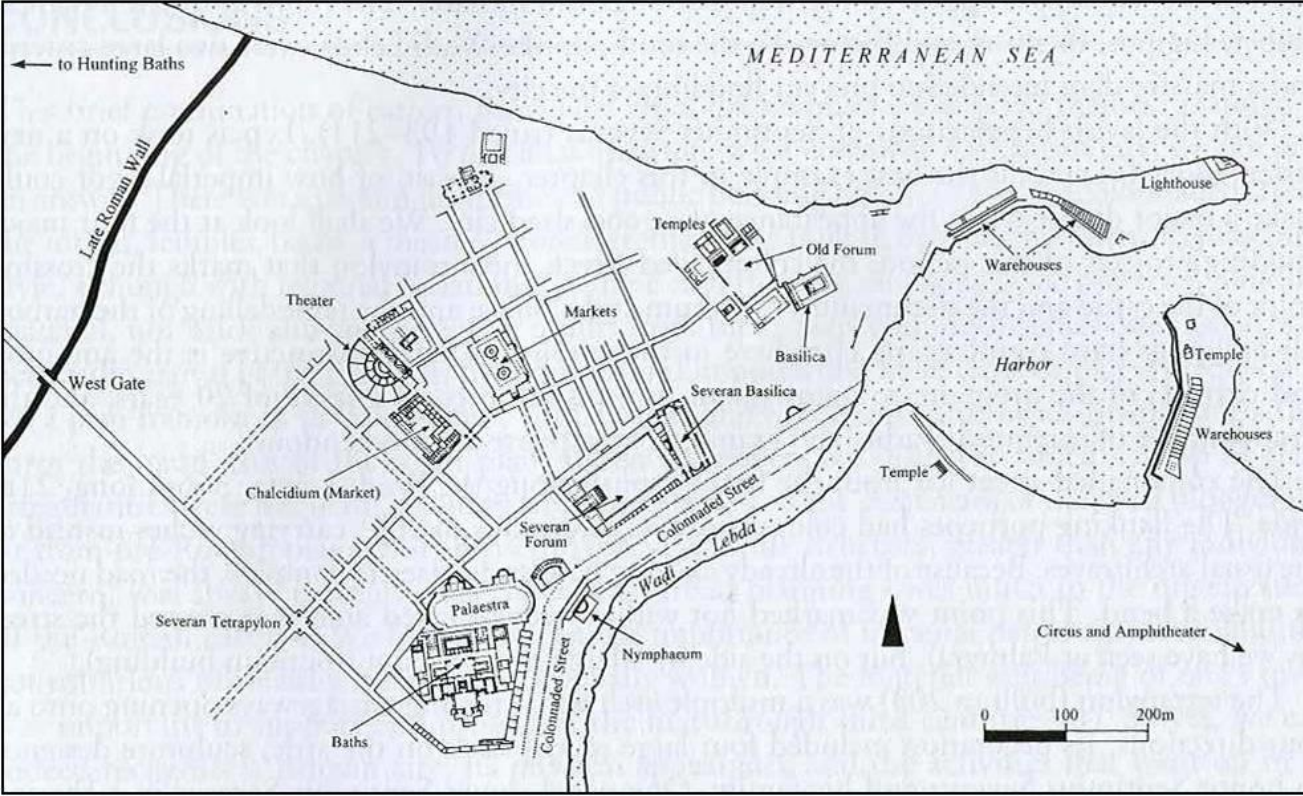
Ephesus- tetraklion

Palmyra (Suriye)- tetraklion

Aphrodisias- tetraklion

Caddeler

-Farklı yönleri bir araya getirme sorunu **Leptis Magna**'da iki farklı şekilde çözülmüştür:

1. Cardo Maximus, Eski Forum'dan ileri devam ederken bir zafer takı ve dört kapılı kemer ile hafifçe yön değiştirir.

2. Septimius Severus Caddesi ve Hadrianus Hamamları palastrasının yanında önceden var olan cadde ile buluştuğu noktada.

*Kavşağın iç (doğu) kısmında duvardaki sütunların arasında niş ve heykellerin yer aldığı incelikli bir cephesi olan büyük bir çeşme (Nymphaeum) yer alıyordu.

*Karşısında, palastranın dışbükey duvarı yanında çember dilimi şeklinde iç bükey oyuk vardı.

CRYPTOPORTICO

Roma Şehir Unsurları Cryptoportico'lar

Arles (Fransa) cryptoportico

- Bir cryptoporticus, tonozlu koridorlardan oluşur.
- Bu koridorlar kemerli ve sütunlarla taşınan ayırık galerilere sahiptir.
- Bazıları yer altındadır (Fransa-Arles gibi).
- En çok örnek Galya'da görülür.
- Normal olarak forum'da bulunması gereken galerilerin yer altındaki örnekleridir.
- Arles örneğinde ise cryptoportico, forum galerilerinin altındadır.
- Roma'nın geç dönemlerinde bu tip cryptoportico'ların depo amaçlı kullanıldığı görülür.